

Fall som rör att ett politiskt parti nekats tillträde till gymnasieskola för att "hålla bokbord". Fråga bl.a. om skolledningarnas agerande stått i strid med objektivitetskravet i 1 kap. 9 § regeringsformen

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot rektorn för Vallentuna gymnasium i Vallentuna kommun. Han anförde bl.a. följande. Den 12 maj 2006 meddelade rektorn att Nationaldemokraterna nekades att hålla bokbord i skolan. Motiveringen till detta var att partiet inte delade skolans värdegrund och att eleverna skulle kunna känna sig kränkta av partiets budskap. Efter det att Nationaldemokraterna hade hänvisat till JO:s beslut i ärende dnr 2111-2002 ändrade dock rektorn sin motivering till att eleverna skulle kunna bruka våld mot partimedlemmarna. Rektorns beslut strider mot kravet på saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen.

Utredning

Anmälan remitterades till Utbildningsnämnden i Vallentuna kommun för utredning och yttrande. Som sitt remissvar lämnade nämnden ett av rektorn, BB, undertecknat yttrande. I yttrandet anfördes följande.

Under vårterminen har Nationaldemokraterna kontaktat rektor ett flertal gånger för att få hålla bokbord i skolan. Rektor har inte gett dem tillstånd till detta, men har fört en dialog med AA.

Den 12 maj 2006 kom en grupp nationaldemokrater till skolan och delade ut flygblad på skolgården. Rektor gick då till gruppen med AA som ledare och avvisade dem från platsen.

Rektor har flera uppdrag, bland annat att stå för de demokratiska värden som vårt samhälle vilar på, att värna om skolans värdegrund och att verka för att ingen elev känner sig kränkt. Skolan ska skydda åsikts- och yttrandefriheten och vår demokratiska värdegrund men samtidigt skydda individer från kränkningar och bekämpa uttryck som inte främjar människors rättigheter och lika värde. I det här fallet uppstår ett dilemma, då elever skulle känna sig kränkta om utomstående i skolan spred det budskap som fanns på deras flygblad. Detta är inte bara något rektor anar utan genom samtal fått bekräftat av elever.

Ett annat skäl att hindra nationaldemokraterna att dela ut flygblad på skolgården är att det finns risk att ordningen i skolan inte skulle upprätthållas. Elever har berättat för rektor att de kunde "hjälpa till och slå ner dem som kommer till skolan".

I skolan har vi nu som policy att inte låta några partier hålla bokbord i skolan. Vi anser att det blir lösryckt information och utan efterföljande samtal i klassrum med lärare och andra skolkamrater. Skolan ligger så nära centrum att det ändå är lätt för eleverna att få valinformation i valstugorna. Den 5 september har samhällskunskapslärarna inbjudit flera partier från båda blocken att delta i en valdebatt, just den dagen är dessa partier välkomna att ha bokbord i skolan.

En ny lag ska främja barns och elevers lika rättigheter och motverka diskriminering och annan kränkande behandling. Den första april skärptes kravet på skolan då det gäller att skydda elever mot kränkande behandling.

Utbildningsnämnden anmodades därefter att göra en ny utredning och att på nytt yttra sig över AA:s anmälan. Remissyttrandet skulle särskilt besvara följande frågor.

1. Har rektorn för Vallentuna gymnasium vid ett eller flera tillfällen under vårterminen 2006 avslagit ansökningar från Nationaldemokraterna om att få hålla bokbord i skolan?
2. Vilket eller vilka skäl har legat till grund för respektive avslagsbeslut?
3. Hade rektorn kännedom om att samhällskunskapslärarna skulle bjuda in vissa partier till skolan den 5 september 2006 för att få sprida politisk information där, bl.a. genom att hålla bokbord, när hon avslög Nationaldemokraternas ansökan/ansökningar? Upplyste rektorn, för det fall hon hade denna vetskap, företrädare för Nationaldemokraterna om den kommande aktiviteten i skolan?
4. I femte stycket i nämndens tidigare remissvar anges ”I skolan har vi nu som policy att inte låta några partier hålla bokbord i skolan”. Från vilken tidpunkt började denna policy att tillämpas?

Som sitt remissvar lämnade nämnden ett av utbildningsnämndens ordförande CC undertecknat yttrande. I yttrandet anfördes följande.

1. Rektor har sagt nej vid några tillfällen till Nationaldemokraterna då de frågat om att få hålla bokbord.
2. Beslutsgrunden vid samtliga tillfällen har varit att ordningen i skolan inte kunde garanteras. Det grundar sig bland annat på hur det varit vid ett par tillfällen då Nationaldemokraterna otillåtet efter skoldagens slut tagit sig in i skolans lokaler och börjat stoppa flygblad i elevernas skåp. Vaktmästare har upplevt hotfulla situationer när de motat ut dem ur skolan, som inte är allmän plats. Några elever har uttryckt till rektor att de skulle ”slå ner” Nationaldemokraterna om de kom in i skolan.
3. Nej, rektor hade inte våren 2006 kännedom om debatten den 5 september, eftersom det inte var bestämt då. Det blev en paneldebatt mellan många partier. Samhällskunskapslärarna talade med varandra inför debatten och tyckte att partierna just den dagen kunde få ha bokbord i skolan, eftersom det då skulle ske i ett pedagogiskt sammanhang med uppföljande lärarledda samtal. I skolan anser vi att politiska debatter och samtal bör ske i ett pedagogiskt sammanhang, om lärarna finner det lämpligt kan de välkomna representanter för olika partier till klassrummet. Nationaldemokraterna har aldrig bett att få komma till klassrum eller att få delta i en debatt.

4. Den policy om att inget parti får hålla bokbord i skolan blev en konsekvens av de samtal vi hade på skolan om politiska partiers närvaro i skolan och började gälla våren 2006. Till exempel har också SSU och Junilistan nekats att hålla bokbord i skolan.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaren.

I ett beslut den 26 oktober 2007 anförde *JO André* följande.

Bedömning

JO har vid ett flertal tillfällen uttalat sig i frågor som uppkommit i samband med att politiska partier önskat lämna politisk information i skolor. Här kan nämnas bl.a. JO:s ämbetsberättelse 1991/92 s. 346, 1995/96 s. 394 och 2004/05 s. 401 samt JO:s beslut den 31 januari 1996, dnr 3404-1995, och den 8 april 2004, dnr 2111-2002.

En skola är inte en allmän plats, och yttrandefriheten enligt regeringsformen innefattar inte någon rätt för medborgarna – eller en sammanslutning av sådana – att få tillträde till en skola för att där sprida ett budskap. På motsvarande sätt förhåller det sig med den i tryckfrihetsförordningen garanterade rätten att sprida tryckta skrifter. Skolledningen kan dock ge tillstånd för utomstående att i skolan sprida information eller tryckta skrifter. Vid ställningstagande till om t.ex. ett politiskt parti i detta syfte skall få tillträde till en skola måste skolledningen beakta den övergripande bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen: Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttäcka saklighet och opartiskhet.

En skola kan av praktiska skäl behöva begränsa antalet politiska partier som den på eget initiativ bjuder in för att lämna politisk information i skolan. Detta har inte ansetts strida mot lag under förutsättning att urvalet görs objektivt och inte innebär att övriga organisationer utesluts från att i en eller annan form delta i verksamheten (se Regeringsrättens årsbok 1981 ref. 2:26 nr I och JO:s beslut den 22 maj 1989, dnr 1967-1988).

Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Detta förutsätter bl.a. att skolan samverkar med omvärlden. Gymnasieskolan skall vidare, enligt 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94), vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Av läroplanen framgår även att läraren öppet skall redovisa och diskutera olika värderingar, uppfattningar och problem samt att undervisningen skall vara saklig och allsidig.

Vallentuna gymnasium införde någon gång våren 2006 en policy som innebar att partier inte tilläts att hålla bokbord i skolan. Det har vidare upplysts att samhällskunskapslärarna bjöd in partier ”från båda blocken” att den 5 september

2006 delta i en valdebatt i skolan och att de inbjudna partierna denna dag var välkomna att hålla bokbord.

Rektorn för Vallentuna gymnasium har vid några tillfällen under vårterminen 2006 avslagit framställningar från Nationaldemokraterna om att få tillträde till skolan för att hålla bokbord. Det är oklart om den nämnda policyn var införd vid tidpunkten för respektive avslagsbeslut. Policyn har i vart fall inte åberopats som grund för besluten. Det har i stället angetts att avslagsgrunden vid samtliga tillfällen var att rektorn inte ansåg att hon skulle kunna garantera ordningen i skolan. Rektorns bedömning har såvitt framkommit grundat sig på dels att skolans vaktmästare tidigare hade upplevt hotfulla situationer då företrädare för Nationaldemokraterna avvisats från skolan efter att ha olovligen berett sig tillträde dit för att dela ut flygblad, dels att några av skolans elever till rektorn hade uttalat att de skulle ”slå ner Nationaldemokraterna om de kom in i skolan”.

Eleverna har rätt till inflytande i skolan. Det är dock ytterst huvudmannen och den enskilda skolan som avgör hur verksamheten i skolan skall utformas och organiseras. Den omständigheten att elever i en skola inte anser att ett visst parti skall få möjlighet att lämna information i skolan, ger inte skolledningen rätt att neka det aktuella partiet tillträde till skolan. En sådan åtgärd kan till och med stå i strid med objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen och de grundläggande demokratiska värderingar som skolan skall värna. Vidare måste skolan i sin verksamhet verka för att de grundlagsfästa principerna om yttrandefrihet och tryckfrihet inte kränks. Det är en angelägen uppgift för skolorna att, i enlighet med skollagen och läroplanen, få eleverna att förstå värdet av att dessa friheter respekteras och att det är i just den situationen när elever inte delar eller till och med tar starkt avstånd från den uppfattning som ett politiskt parti förväntas föra fram som grundlagens bestämmelser om yttrandefrihet och tryckfrihet gör sig gällande med särskild styrka.

Skolledningen har en skyldighet att upprätthålla ordningen i skolan. Under vissa förhållanden kan därför allmänna ordningsskäl motivera att politiska partier nekas tillträde till en skola eller att möjligheten att där lämna information begränsas eller styrs av skolan vad gäller tid, rum och form. För detta krävs dock att de negativa konsekvenserna som tillträdet kan antas få för ordningen är klart påvisbara. Den ovan nämnda objektivitetsprincipen måste iakttas, och ordningsskäl får inte användas som svepskäl för att utesluta ett parti på grundval av de åsikter som partiet förväntas föra fram. Det kan – i anledning av vad som har anförts i remissvaret om skolans ansvar att skydda elever mot kränkningar – tilläggas att lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever självfallet inte får åberopas till stöd för ett grundlagsstridigt handlande eller ett kringgående av grundlagen.

Som har redogjorts för ovan har nämnden uppgett att rektorn bedömde att hon inte skulle kunna garantera ordningen i skolan om Nationaldemokraterna bereddes tillträde dit.

Av nämndens remissvar framgår att rektorns bedömning bl.a. grundade sig på att det tidigare uppstått hotfulla situationer i samband med att företrädare för Nationaldemokraterna avvisats från skolan sedan de olovligen delat ut flygblad där. Det kan diskuteras om det var rimligt att dessa händelser, som inträffat under helt andra omständigheter, togs till intäkt för att ordningen inte skulle kunna upprätthållas om partiet tilläts hålla bokbord i skolan. Enligt min uppfattning kan det starkt ifrågasättas om rektorn – under återopande av de tidigare händelserna – kunde neka partiet tillträde till skolan med hänvisning till ordningsskäl.

Nämnden har vidare gjort gällande att rektorns ställningstagande även grundade sig på att skolans egna elever hade hotat att ”slå ner” nationaldemokrater om de kom till skolan. Av utredningen framgår inte vad som var skälet till elevernas hot. Anledningen kan ha varit att de var negativt inställda på grund av partiets agerande i samband med flygbladsutdelning. Det är dock möjligt att hoten berodde på att eleverna tog avstånd från innehållet i Nationaldemokraternas politiska budskap. Om det förhöll sig på sistnämnda sätt hade rektorns beslut ett indirekt samband med de åsikter som partiet förväntades föra fram. I så fall har objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen inte iakttagits.

Som framgår av det anförda anser jag att det kan sättas i fråga om rektorns beslut att vid olika tillfällen vägra Nationaldemokraterna tillträde till skolan var förenliga med den övergripande princip som kommer till uttryck i regeringsformen vad gäller myndigheters skyldighet att i sin verksamhet iaktta saklighet och opartiskhet. Utredningen i ärendet ger dock inte underlag för att kritisera aktuella beslut.

Avslutningsvis vill jag anföra följande. Jag har förståelse för att verkligheten ibland kan vara besvärlig att hantera för den rektor som på en och samma gång måste ta hänsyn till lagar och regler som, kortsiktigt och i ett snävt perspektiv, kan synas svårförenliga. Det kan då finnas en frestelse att välja den enklaste utvägen och ge efter för påtryckningar och till och med hot från olika håll. Det skall dock med skärpa framhållas att myndigheter, inte minst i sådana situationer, måste uppfylla kravet på objektivitet.

Jag vill också understryka vikten av att en skolledning inte faller undan för sådana invändningar från elevernas sida som ytterst kan leda till en urholkning av de grundlagsfästa principerna om yttrandefrihet och tryckfrihet.

Vad som i övrigt framgår av nämndens remissvar ger inte tillräckliga skäl till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med de ovan gjorda uttalandena.